

Tankar om kyrka
och folkbildning

Att lära och göra tillsammans

Magnus
Stenberg

Tankar om kyrka
och folkbildning

Att lära och göra tillsammans

Magnus
Stenberg

Att lära och göra tillsammans
Tankar om kyrka och folkbildning

Författare: Magnus Stenberg

Grafisk form: Karin Rosenberg, Nokoco

Utgiven av: Studieförbundet Bilda 2025

Tryck: TMG Sthlm, Stockholm, 2025

ISBN: 978-91-531-3641-5

Innehåll

Introduktion	7
1. Det där som pågår i kyrkan under veckan	9
2. Plötsligt satt jag i trombonsektionen	12
3. Det vi gör kallas sällan folkbildning	14
4. Samtal med Bibeln i centrum	16
5. Folkbildning är bildning tillsammans	18
6. Det händer när vi lär oss tillsammans	20
7. Mycket är bekymmersamt i vår tid	22
8. Att klara förändringar tillsammans	24
9. Kyrkorna – ett starkt levande nätverk	26
10. Källan för kyrkans bildningskultur	28
11. För varandra och för andra	32
12. Folkbildning – från boklådor till infrastruktur	34
13. Till Jerusalem tur och retur	38
14. Frikyrklig, katolsk och ortodox bildningskultur	42
15. Kyrkorna och Bilda – ett förbund för folkbildning	46
Efterord	49
Frågor att samtala om	50
Medlemsorganisationer i Studieförbundet Bilda	55
Referenser	57

Introduktion

DEN HÄR SKRIFTEN är en kärleksförklaring till kyrka och folkbildning och till hur de hänger samman.

Ämnet skulle kunna vara föremål för en kyrkohistorisk analys. Eller en teologisk utläggning. Men det här är snarare några enkla reflektioner med utgångspunkt från mina erfarenheter i Studieförbundet Bilda och som aktiv i en församling. Till detta vill jag nämna några böcker och texter som kan kasta ljus över vad folkbildning är, varför den är viktig, och hur den så naturligt är en del av kyrkans liv.

För min del började det med söndagsskolan. Jag kan inte säga att jag minns vad vi ”lärde” oss, men jag minns en flyttbar sandlåda där det fanns små gubbar som flyttades runt utifrån vilken berättelse som berättades.

I efterhand har jag insett att jag här inledde en bildningsresa som fortfarande pågår. Här blev jag bekant med berättelser som *Den förlorade sonen* och *Kvinnan vid Sykars brunn*, berättelser som jag fortfarande både fascinerar av och brottas med.

Till kyrkan kommer jag för att tacka Gud för livet. Och för att sucka över livet. Till kyrkan kommer jag för att lära mig mer om vad det är att vara människa.

Det sker i gudstjänsten, men även vid andra möten och samlingar som äger rum i kyrkan, spontana och organiserade. Det handlar nästan alltid om möten med andra, där vi lär och vi gör tillsammans. Färdiga blir vi aldrig.

Likt författaren till Psaltaren 8 i Bibeln frågar vi oss, i förundran och förväntan: Vad är då en människa? Och så dricker vi kaffe och pratar om livet som pågår.

Magnus Stenberg

Nationell verksamhetsutvecklare
i Studieförbundet Bilda
Medlem i Andreaskyrkan, Stockholm
(Equemeniakyrkan).

Den här skriften har tillkommit inom ramen för projektet *Bildning med Bilda* (2023–2024) där Magnus Stenberg varit projektledare. Tidigare var han författare till Bildas 75-årsjubileumsskrift: *Rum för möten* (2022).

1.

Det där som pågår i kyrkan under veckan

PÅ SÖNDAG FIRAR VI gudstjänst. Sedan under veckan händer en massa annat i kyrkan.

Det är körövning och seniorträff. Scoutsamling och språkcafé. Bibelstudiegrupp och Ungdomsklubb. Och en massa andra samlingar och aktiviteter.

Det kan vara små och stora samlingar, organiserade eller spontana, formella och informella. Vad de kallas är olika i olika kyrkotraditioner. På vissa håll är de många och ofta, hos andra mera sällan. Nästan alltid handlar det om att människor möts – för att lära och för att göra tillsammans.

En person som gärna uppmärksammar ”görandet” inom religioner är kyrkohistorikern Joel Halldorf. För att förstå en religion, menar han, räcker det inte med att titta på vad som är formulerat i viktiga dokument.

”Den som vill förstå en religion kan inte nöja sig med att sitta i en fåtölj och bläddra i heliga skrifter. Det är nödvändigt att också ge sig ut på fältet för att studera vad religiösa människor gör, och fråga dem vad det betyder för dem.”¹

Kyrkans praktiker

Människor *gör* väldigt mycket i kyrkorna. Och eftersom det görs så mycket och ser så olika ut i olika kyrkliga traditioner tänker jag att detta *görande* gärna får skrivas som plural – praktiker.

Dessa praktiker hänger på ett djupare ideologiskt och teologiskt plan naturligtvis samman med det som sker i kyrkans centrum, med gudstjänstens bön, lovsång och predikan. Samtidigt har alla dessa små och stora möten som sker mellan människor, kring studiehäften, notblad, sytterialier

och kaffekoppar, sin egen betydelse, sitt alldeles eget värde.

Utan att vi tänker på det så uppstår ur dessa praktiker en särskild bildningskultur. Man kan fundera över vad som gör just kyrkans kultur speciell. Självfallet finns det flera svar. Ett tror jag kan vara att de som deltar i en aktivitet, oavsett personlig tro eller uppfattning, anar att det mitt i det där vardagliga och praktiska som sker en helt vanlig veckoväll också finns en djupare dimension. En dimension av mening. Ett annat svar kan vara att även den minsta lilla lokala studiegruppen, tre personer som möts en måndagskväll, vet att den, om än liten, också är del av en betydligt vidare gemenskap – i kyrkan i världen.

Kultur är ett ganska vagt ord. Och ordet bildning är om möjligt ännu svårare att sätta fingret på. Så vad menas då med en bildningskultur? Bildning i det här sammanhanget betyder något som skapas och växer hos dem som deltar. Och detta något växer i en miljö, i en mylla, i en kultur. Så framträder en bildningskultur.

För den som själv är aktiv i en kyrka har de där praktikerna, allt detta görande, ofta blivit så självklart att man inte ser och än mindre förstår att uppskatta dem. ”Det är så här det är hos oss.” Till glädje för många, naturligtvis. Men inte utan möda.

Aktiviteter tar tid – både att planera och att genomföra. De kräver energi och engagemang. Någon gång frågar sig säkert den som är aktiv i kyrkan, kanske med en suck, om allt detta görande leder till någon nytta. I kyrkan finns naturligtvis alltid det högre syftet: för Guds rike. Men annars, här och nu?

Viktig bekräftelse

I en statlig utredning nyligen kom en tydlig bekräftelse på betydelsen av den här typen av aktiviteter. Den så kallade *Folkbildningsutredningen*² från 2024 intygar den avgörande roll som civilsamhället spelar för demokrati och delaktighet i samhället. Och till civilsamhället hör självfallet kyrkorna.

För att tydliggöra betydelsen av detta som pågår introducerade utredningen ett för många av oss nytt ord: den *deliberativa* demokratin. Med det menas en demokrati som inte bara handlar om beslutsfattande, om sådant som sker i styrelser eller vid allmänna val. Med deliberativ demokrati menas också idéutbyte mellan människor i små och stora sammanhang. Det handlar om samtal, om aktiviteter och om att ta ansvar för något tillsammans.

Det den statliga utredningen lyfter fram är sådant som ständigt också pågår i våra olika kyrkor, vecka in och vecka ut. Till glädje för dem som är

med, men också, det menar samhällsforskare, av stor betydelse för demokrati och delaktighet i samhället.

Kyrkan, kyrkorna, församling

Ett litet klarläggande om ord innan vi går vidare. I texten använder jag som regel begreppet "kyrkan" för att benämna alla och ingen specifik kyrka, "kyrkorna" för att benämna mångfalden av olika kyrkosamfund, och "församling" för att benämna den lokala kyrkoförsamlingen.

2.

Plötsligt satt jag i trombonsektionen

”MAGNUS, SKA INTE DU börja i vårt brassband. Det finns en trombon som du kan få låna.”

Jag var 15 år, nyinflyttad i villa-samhället Vikingstad en dryg mil väster om Linköping. Som kristen och frikyrklig hade jag besökt *Missionskyrkan* några gånger. Tonårskväll på fredagar. Gudstjänst på söndagar.

Tack vare pianolektioner kunde jag läsa noter. Men en trombon?! Jag hade aldrig hållit i en sådan, och inte försökt få ljud i något blåsinstrument över huvud taget. Och ett brassband, vad spelar man där?

Det var Sven-David, pappa till mina kompisar, bröderna Joakim och Mikael, som frågat. Han var något slags försäljare. Jag visste inte så noga. Men han var duktig på trumpet och i Missionskyrkan hade han startat en liten ungdomsorkester. Övning

varje torsdagskväll. Spelning i någon gudstjänst då och då, men också egna konserter.

Både pinsamt och stort

Jag minns inte hur det gick till, hur jag fick ljud i det där blåsinstrumentet utan ventiler, med en dragbygel som måste hamna i exakt rätt läge för att få fram den rätta tonen. Det måste ha låtit förfärligt. Men efter några veckor satt jag i trombonsektionen när *Viking Brass* spelade i en gudstjänst. ”Magnus här”, sa Sven-David inför alla, ”började i brasset för några veckor sedan. Vissa lär sig snabbt.”

Det var så pinsamt. Och stort. Jag kan fortfarande minnas känslan.

Sedan blev det mer och mer. Scoutledare, ungdomskör, tonårskvällar, bibelstudiegrupp, läger. Och konsertturnéer. *Viking Brass* spelade

i kapell och kyrkor i grannskapet. I Mantorp, Mjölby, Ljungsbro och sådana platser, där församlingar höll gudstjänster, men också, som alla frikyrkoförsamlingar, ordnade samlingar och verksamheter för barn, unga, vuxna och äldre. Här fanns en slags kyrkans praktik som för mig där och då snart syntes vara självklar, men som jag ändå inte insåg det stora värdet av.

Här fick jag del av en bildningskultur som på många sätt är typisk inom de svenska frikyrkorna. Ideell. Engagerad. Uppmuntrande. I vissa fall, åtminstone då, lite distanserad från annat i samhället. Men i bästa mening positiv.

När jag i efterhand tänker på *Viking Brass* anar jag att det vid sidan av övandet och draggländet också fanns något annat, ett djupare värde. Vad det var vet jag inte om vi tonåringar reflekterade över. Vi ville bli bättre på att spela. Och det var roligt. Kanske fanns där också en känsla av detta med en djupare dimension. En mening.

Ser olika ut

Kyrkans bildningskultur ser olika ut i olika kyrkor. Den frikyrkliga har sin prägel. I Svenska kyrkan ser den lite annorlunda ut. Och skillnaderna kan tyckas vara ännu större jämfört med de ortodoxa kyrkorna eller katolska

kyrkan. Men i alla kyrkor finns denna praktik att mötas; för att läsa, sjunga, lära och göra, för varandra och för andra.

3.

Det vi gör kallas sällan folkbildning

DET ÄR MYCKET SOM är roligt att ägna sig åt. Sjunga i kör. Vara med i en bokcirkel. Lyssna på en intressant föreläsning. Gå på en konsert. Bara som några exempel. Vi är många som gärna ägnar oss åt sådant, eller tänker att vi skulle vilja göra detta lite mer. För att det är roligt. För att träffa andra. Komma upp ur TV-soffan. Strunta i mobilen en stund. Och kanske framför allt: Bli berörda, få nya tankar, vidga vyerna, uppleva något som är på riktigt.

Sällan använder

Allt det här är exempel på vad som skulle kunna kallas folkbildning. Det är ett ord vi sällan använder. Vi kanske säger till en vän: ”Vi läser en så intressant bok i en bokcirkel jag är med i”. Ingen säger: ”Jag deltar i en folkbildningsverksamhet där vi blir alltmer bildade.”

Folkbildning kan tyckas vara ett vagt begrepp. Vad menas egentligen? När den statliga utredningen om framtidens folkbildningspolitik som refererats till tidigare försökte definiera begreppet och visa varför folkbildning är betydelsefullt landade den i en mångordig text som ringar in en rad aspekter. Sammanfattad i ett antal punkter ser det ut så här:

Folkbildning bidrar till att människan kan:

- lära sig mer,
- tänka efter, bearbeta det man lärt sig och göra det till sitt,
- fatta egna genomtänkta beslut,
- öka sin förståelse av omvärlden,
- orientera sig för att kunna orientera sig,
- bli bättre på att förstå vad det är att vara människa,
- bli bättre på att förstå andra,
- se sina möjliga roller i samhället och upptäcka sin möjlighet att påverka omvärlden.

Inom folkbildningen:

- blir man aldrig färdigbildad eftersom det alltid finns mer att lära och fler insikter att vinna,
- är bildningsprocessen öppen och nyfiket resonerande,
- betonas att bildningsprocessen sker tillsammans med andra.

Läs gärna punkterna en gång till. Tänk på sammanhang och miljöer där du finns, kanske i en kyrka du är med i eller känner till. Är det några av punkterna som passar bra på bildningskulturen just där? Är det andra som passar sämre eller inte alls? Går det att förändra?

I de flesta kyrkor pågår aktiviteter kring lärande. Det hör liksom till kyrkans identitet, dess dna. Det kan handla om det mesta, som att läsa bibeln, lära sig språk som används i liturgin, öva på sångerna, lära om existentiell hälsa, upptäcka kyrkofäderna. Men också om att lära sig laga mat eller öva in en teater.

Eller spela trombon!

Hur många kan de folkbildande aktiviteterna i kyrkor runt om i landet egentligen tänkas vara? Går det att räkna? I samarbetet mellan församlingar och Studieförbundet Bilda förs statistik, så jag bad en kollega att ta fram en lista över vad som redovisats under det senaste året. Tillbaka kom en Excel-fil med 22 462 aktiviteter. Utformning och upplägg kan vara

bättre och sämre. Samlingar kan vara inspirerande, utvecklande eller långtråkiga. Men syftet är, det är jag övertygad om, att, precis som folkbildningsutredningen uttrycker det om syftet med folkbildning, att ”bli bättre på att förstå vad det är att vara människa”.

4.

Samtal med Bibeln i centrum

DENISE OCH SOLIANA är två unga kvinnor som bor i Jönköping respektive Stockholm. De finns i olika kulturer och har aldrig träffats. Men båda är involverade i studiegrupper med Bibeln i centrum. Båda lär och gör, i den miljö, den kultur, som är specifik för deras liv och sammanhang.

Jag träffar Denise en vardagskväll när en studiegrupp har samling i hennes hem. En handfull unga vuxna slår sig ner i soffan och på stolar som ställs fram. De är med i församlingen Vineyard i Jönköping och möts till bibelstudium en gång i veckan.

Någon vecka senare, en lördag förmiddag, träffar jag Soliana i Husby, en förort i det så kallade Järvaområdet norr om Stockholm. I en lokal som ägs av Kulturskolan Stockholm möts Eritreanska ortodoxa tewahedokyrkan.

Soliana, med rötter i Eritrea, är ledare för barn i vad som i en traditionell svensk kontext skulle kallas söndagskola. Vid mitt besök pratar de om att Gud har skapat världen. Vad har Gud skapat, frågar Soliana. Ivriga händer sträcks upp i luften. Djuren, säger någon. Vinden, säger en annan.

Rötter och trygghet

Soliana är snart färdig socionom. Hon har redan provat att arbeta på socialkontor med att handlägga ekonomiskt bistånd till personer med stora behov. Till kyrkan kom hon som barn tillsammans med sina föräldrar. Här finns rötter till traditioner och trygghet. Här finns språket tigrinja, i umgänget med varandra, men också språket geez, som utgör en nyckel till liturgin, Bibeln, de religiösa högtiderna och traditionerna.

– Men för barnen är det viktigt att också använda svenska i kyrkan. Det är deras språk, säger hon.

Språk är ett samtalsämne även i den lilla gruppen som möts till bibelstudium hemma hos Denise. De läser Hebreerbrevet i Nya testamentet. Kapitel 11. Ingen av dem har en bibel i handen, alltså en bok, utan alla läser från sina mobiler. ”I tro förstår vi att världen har formats genom ett ord från Gud och att det vi ser inte har blivit till ur något synligt.”

– Vad tänker vi kring ordet tro, undrar Denise. Det är ett så abstrakt ord.

– Jag googlade fram en engelsk bibelöversättning, säger en av deltagarna. Engelskans ”Faith” tycker jag egentligen bättre om. Eller ”Belief”.

– Vilken engelsk bibel läste du ur nu? Jag har letat fram en, men det är nog en annan.

Snabba fingrar rör sig över mobilernas skärmar. Olika svenska och engelska bibelöversättningar jämförs och diskuteras.

Äldsta och yngsta kyrkan

Ser man till kyrklig historia och kultur skulle avståndet mellan Denise och Soliana knappast kunna vara större. Eritreanska ortodoxa tewahedokyrkan har sina rötter i 300-talet och utgör därmed en av historiens allra första kristna kyrkor. Men om

Tewahedokyrkan hör till de äldsta kan Vineyard beskrivas som en av de yngsta kristna kyrkorna.³ Den grundades i USA på 1970-talet. Kom till Sverige 20 år senare och kan beskrivas som evangelikal karismatisk.

Soliana och Denise är aktiva i helt olika sammanhang. Men båda är djupt engagerade i sina respektive sociala och religiösa miljöer. Och för båda har studieverksamhet tillsammans med andra en stor betydelse. För båda kan exempelvis språk vara ett ämne att fascineras av och brottas med.

5.

Folkbildning är bildning tillsammans

NÄR VI MED BEUNDRAN säger om någon att hon verkar vara en väldigt bildad person tänker vi nog att det är en person som är mycket kunnig, lärd och beläst. ”Hon är bildad.” Men här, när vi talar om folkbildning, är bildning inte något som *är*, något statistiskt, utan snarare något som *pågår*, något rörligt.

Redan för 100 år sedan talade en av vårt lands främsta pedagoger, Ellen Key, om bildning som en pågående process. Så här skrev hon:

”Bildning är en ständigt pågående process som... inte har något bestämt slutmål men vars resultat ändå visar sig i att den bildade människan har en förmåga att se de stora sammanhangen.”⁴

Folkbildning är när bildningsaktiviteter sker tillsammans med andra och genomförs i något så när organiserade

former med någon form av plan och struktur. Det sker ofta i föreningar och församlingar, i samverkan med ett studieförbund. I andra sammanhang kan ordet folkbildning betyda något annat, som att Sveriges Radio har ett folkbildande uppdrag eller att en professor också kan vara en god folkbildare och tala så att ”vanligt folk” förstår.

Att som Ellen Key uttrycker det, tillsammans ”se de större sammanhangen”, är en av flera klassiska beskrivningar av vad bildning och folkbildning är. Det finns många tänkare och författare – pedagoger, filosofer, teologer och andra – som talat och skrivit om bildning och varför bildning är så viktigt. När vi här uppmärksammar några av dem är det för att de hjälper oss att utifrån ett bredare perspektiv – sociologiskt,

pedagogiskt och även politiskt – få upp ögonen för sådant vi ofta tar för givet, inte minst i kyrkan.

Inte bildad ensam

Idéhistorikern Sverker Sörlin har skrivit en uppskattad liten bok om bildning som heter *Till bildningens försvar*.⁵ I en intervju om boken sade han att man inte är ensam om sin bildning, ja att det nästan är en själv-motsägelse att vara bildad ensam.

”Jag menar att man egentligen bara kan vara bildad om man delar detta med andra som har en syn på världen, som möjlig att förstå och förändra till det bättre.”⁶

Teologen och filosofen Bengt Kristensson Ugglå är inne på samma linje. Han konstaterar att bildning helt visst handlar om kunskap, men lika mycket om människor. Förnuft är inget vi äger ensamma, hävdar han, utan något vi alltid delar med andra inom ramen för vidare gemenskaper.⁷

Blir människor tillsammans

En annan bok som är något av en grundbok om folkbildning är *En mosaik av mening*, av Johan von Essen och Gunnar Sundgren.⁸ Som titeln antyder pekar de båda forskarna på att det ur bildning och folkbildning skapas mening och meningsfullhet för deltagarna.

Och folkbildning, menar de, är något som sker i mötet med andra. Det är när vi möts det händer! De hänvisar bland annat till en vacker text av den tysk-amerikanska filosofen Hannah Arendt:

”Det är när människan framträder inför andra som hon blir verklig, både som människa, social varelse och individ. [...] Det är genom våra handlingar och berättelser tillsammans med andra som vi skriver in oss i mänskligheten och tiden, som vi blir människor.”

Låt oss än en gång återvända till 2024 års statliga utredning om folkbildningen för att se hur den uttrycker sig om bildning.

”Bildning handlar inte om att lära sig ett visst stoff, utan snarare om att öka sin förmåga till kvalificerad eftertanke. I folkbildningen orienterar man sig i hur det är att vara människa och hur världen omkring oss fungerar för att själv vara bättre rustad att leva i denna värld. Man gör det i dialog med andra för att få ta del av perspektiv och fördjupa eller bredda sin förståelse.”⁹

Visst skulle detta kunna fungera som en introduktion till en studie-cirkel i kyrkan?!

6.

Det händer när vi lär oss tillsammans

I ETT AUKTORITÄRT samhälle finns inget utrymme för fri bildning.

Fri bildning skapas när människor deltar frivilligt, utan tvång eller styrning. Går intresset eller motivationen förlorad existerar inte längre någon bildningsdynamik.

Fri bildning innebär att människor har möjlighet att utforska, ta reda på, lära sig och utvecklas utifrån sin egen drivkraft och sitt intresse. För den som inbjuder till folkbildning är detta viktigt att vara uppmärksam på. Detta gäller särskilt sammanhang som så att säga har en agenda, ett budskap att förmedla. Och hit hör ju kyrkan. Det är deltagarens lust eller behov av att lära och göra som ska stå i centrum.

Det finns skäl att påminna om att det finns bra och mindre bra lärandemiljöer även i kyrkan. Vi måste vara ärliga om detta. Det finns exempel där

kyrkan stått för trångsynthet, med en vilja att begränsa snarare än öppna, att kontrollera snarare än befria. Där hon har talat, men inte lyssnat. Här är kyrkan inte undantagen i jämförelse med andra organisationer eller sammanhang där människor möts.

Några kännetecken

Låt oss se några kännetecken på vad som i en folkbildande anda präglar den lilla gruppens samtal, lärande och utveckling. I en konkret situation eller verksamhet kan det ena vara mer framträdande än det andra. Männe ger orden nedan en idealbild, men de kan också ses som något att sträva efter.

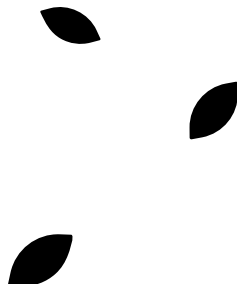
Frizon. I gruppen har alla något att bidra med, såväl den som är ny som den som varit med länge. Gruppen skapar sitt eget vi där alla kan bidra.

Ledaren har ett särskilt ansvar att det ska ske. Var och en får vara sig själv och blir lyssnad till. Här finns möjlighet att samtala, att tänka högt, men också att ändra sig längs vägen. För deltagarna blir gruppen en slags frizon.

Perspektiv. I och med att alla deltagare har något att bidra med delas olika erfarenheter. I samtalen visar det sig att man kan se på saker från olika håll. Detta ger en nyfikenhet och ett mod att pröva att se med nya ögon. Det ger en öppenhet och respekt för olika perspektiv.

Samspel. I gruppen övar vi oss att vara samman, med varandra, men också med andra. Gruppen avskärmar sig inte från andra och annat runt omkring. Genom att göra, att agera, och vara aktiva deltagare, är vi ytterst sett aktiva medborgare. Vi ingår i ett samspel.

Frizon, perspektiv och samspel – det är tre ord som inom Studieförbundet Bilda vuxit fram som tre kärnvärden, alltså ord som kort och kärnfullt uttrycker vad bildning tillsammans är och kan betyda för människor och för samhället.

7.

Mycket är bekymmersamt i vår tid

HUR SER VÅR samtid ut? Det är en fråga som egentligen inte går att ställa, eller som det åtminstone är omöjligt att ge ett samlat och entydigt svar på. Ändå finns det skäl att reflektera över i vilket samhälle och under vilka omständigheter det är som vi lever. Och hur påverkar vår samtid vad vi lär och gör tillsammans, exempelvis i kyrkan och inom folkbildningen?

Det finns mycket, milt sagt, som är bekymmersamt i vår tid. Här nedan är några exempel på megatrender i vår omvärld, globalt och nationellt, som vi alla på ett eller annat sätt berörs av. Listan kan naturligtvis göras längre. Men se detta som ett försök till en enkel nutida omvärldsanalys, som dock aldrig blir komplett och bör prövas och kompletteras.

Krigshot och klimathot. De stora existentiella hoten finns ständigt

närvarande nära oss, i nyhetsrapporteringen från akuta händelser, men också i hur politikerna försöker hantera de växande hoten. Sveriges militära försvarsberedskap behöver höjas, hävdar politikerna. Samtidigt får vi ständigt rapporter om märkliga väderfenomen som kan bero på förändringar i klimatet. Klimatångest är enligt Folkhälsomyndigheten numera en vedertagen diagnos för både barn och vuxna.

Desinformation och faktaresistens. Den globala digitala världen har skapat en störtflod av information. Efter bästa förmåga måste vi alla försöka orientera oss i all information vi möter. Till detta kommer den ökade användningen av artificiell intelligens och digitala botar som ökar svårigheten att skilja sant från falskt.

Vanligare med hot och hat. Många vittnar om att det blir allt mer vanligt att utsättas för hot och hat, exempelvis på sociala medier. Ett talande exempel, som knappast är isolerat, är hot som riktas mot förtroendevalda inom politiken.

Ökad ojämlikhet. Det finns många iakttagelser och studier som pekar på att det svenska samhället dras isär ekonomiskt, på arbetsmarknaden och med en ökad segregation mellan olika befolkningsgrupper. Det blir ett större gap mellan rika och fattiga, mellan ”gamla” och ”nya” svenskar, mellan de välutbildade och de med kort utbildning, mellan dem som kan utnyttja och ta tillvara tekniska innovationer och dem som ställs utanför.

Populism. Politiska strömningar som vill dela upp samhället i två grupper, ”folket” och ”eliten”, beskrivs av statsvetare och andra forskare som populism. Idag präglas många länder av en högerpopulism som också har drag av auktoritär populism. Detta beror, menar exempelvis Lars Dencik, professor i socialpsykologi, på att samhällets snabba och omvälvande förändringar skapar ett tillstånd av ”kronisk turbulens”. Människor ställs ständigt inför nya oklarheter, komplexiteter och motsättningar. Osäkerheten inför det nya och okända skapar en längtan

efter det som de populistiska ledarna utlovar: ordning, starka ledare och ett entydigt och traditionsbestämt ”vi”, som ställs mot ”de andra”.¹⁰

Individualisering. Våra stora möjligheter att utvecklas som individer, fria från konventioner och sociala mönster, är på många sätt positivt. Men forskare pekar samtidigt på att den ökade individualiseringen försvagar sociala strukturer som skapar trygghet, sammanhang och mening för människor. Ensamma står vi att väga och värdera all den information som strömmar emot oss. Häri kan ligga en del av förklaringen bakom det som alltfler numera, även från politikernas sida, benämner som hot mot människors existentiella hälsa.

Mätbarhetsjakten. I viljan att ”göra rätt” och garantera ”kvalitet” införs krav på mätbarhet inom allt fler områden i samhället. Detta blir ett styrinstrument, inte minst för dem som har att fatta beslut om fördelning av resurser i samhället. Förutom att detta kan urholka det individuella ansvarstagandet tenderar det att styra verksamheter mot det enkelt mätbara snarare än mot det vi egentligen menar är viktigt och som skapar värde för både den enskilda människan och samhället i stort.

8.

Att klara förändringar tillsammans

VAD HAR ALLA samtidens tunga tendenser, som krigshot, individualisering och populism, att göra med att sjunga i kör, vara med i en scoutgrupp eller delta i en bibelstudiecirkel?

Det enkla svaret är att vi blir bättre på att möta förändringar, positiva och negativa, när vi finns med i någon form av socialt sammanhang, nästan oavsett vilket det är.

Resiliens – klara förändringar

Med ett fint ord kallas det för *resiliens*. Ordet kan ha lite olika betydelser, men det har blivit så vanligt att den statliga Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB, för en tid sedan sammanställde ett litet häfte som reder ut vad ordet betyder. Resiliens är ”förmågan att stå emot och klara en förändring, samt att återhämta sig och vidareutvecklas”.¹¹

Det hela är egentligen självklart.

Det är bättre att försöka möta förändringar, eller vara orolig, tillsammans med andra än att göra det ensam.

Ändå är det så det ofta ser ut. Via våra mobiltelefoner tar vi ständigt emot information om diverse kriser i världen. Och vi gör det själva, ofta enskilt och i tysthet.

Som individer har vi olika förmåga att handskas med kriser, förändringar och stress, utan att brytas ner av dem. En del har det med sig från början. Andra av oss behöver hjälp med att inte sjunka ihop inför svårigheter, utan snarare kunna se dem som utmaningar att växa av.

Kan folkbildning ha någon betydelse här? Ja absolut, menar många som tänkt och skrivit om detta. Och då handlar det inte bara eller kanske ens främst om hur vi skapar ett

eget lager av konserver, utan mer om just detta att finnas med i ett socialt sammanhang.

Vid Åbo Akademi i Finland finns ett stort intresse för vad som där kallas den nordiska folkbildningen. I boken *Människans allsidiga utveckling*¹² samlades för något år sedan bidrag från en rad forskare i ett tvärvetenskapligt projekt. I en av texterna skriver pedagogen Ann-Christin Furu om behovet av folkbildning och bildning i en tid av akut klimatkris. Det visar sig, konstaterar hon, att fakta inte är nog. Vi vet alla att vi behöver ändra vår livsstil. Våra livsbetingelser kommer att förändras. Ändå är det svårt att bryta invanda mönster. Vad Ann-Christin Furu hoppas på är att en gemensam bredare bildning ska öka vår förmåga att hantera förändringar.

”Kanske kunde bildning även innebära en kapacitet att skapa och omskapa sig själv när livsbetingelserna förändras? En form av resiliens som gör att man i gemenskap kan hantera förändringar och leva ett gott liv, nu och i framtiden.”

Kompetens att tolka

I samma bok uppmärksammar den svenske teologen och filosofen Bengt Kristensson Ugglå hur globaliseringen och den tekniska utvecklingen länge varit en framgångssaga. Men idag hotas mycket av de värden vi värnar om mest av globaliseringens baksidor.

Det gäller respekten för andra människor, demokratin och viljan till gemensamt ansvar. Vi har på några årtionden gått från ett tillstånd av brist på information till en situation där vi via de nya informationssystemen riskerar att dränkas av en tsunami av information. Så hur kan vi stå emot denna störtflod? Kristensson Ugglå resonerar så här:

”Det som krävs är bildning i form av tolkningskompetens [...] en förmåga att selektera och värdera information, sätta in den i meningsfulla sammanhang och utsätta den för kritiska invändningar av alla de slag.”

Så var kan vi öva att tolka och kritiskt granska störtfloden av information? Var pratar vi tillsammans om sådant som sker i vår omvärld? Var får vi om inte annat sucka tillsammans med andra?

Kören, scoutgruppen och bibelstudiegruppen kan absolut vara platser där detta sker.

9.

Kyrkorna – ett starkt levande nätverk

VILKA ÄR KYRKORNA i Sverige?

Vad utmärker dem som sammanhang och platser där människor möts för att lära och göra? Om alla kyrkor, oavsett varianter, skulle beskrivas som en och samma struktur, eller kanske ännu hellre, som en gemensam rörelse – hur skulle den beskrivas?

För många i Sverige betyder ”Kyrkan” det samma som Svenska kyrkan. Det är positivt, tänker jag, att väldigt många människor i vårt land har en relation till en kyrka, om än lite distanserad. Men det finns idag ett stort antal olika kyrkosamfund, ett vittförgrenat träd, som det är bra att ha en uppfattning om. De flesta kyrkor är medlemmar i samarbetsorganet Sveriges Kristna Råd och där brukar de delas in i fyra olika kyrkofamiljer.

I den lutherska kyrkofamiljen dominerar Svenska kyrkan, där en

stor del av svenska folket är medlemmar. I den katolska finns Stockholms stift av katolska kyrkan med sina många delar (som kallas missioner) knutna till olika etniska och språkliga grupper. I den ortodoxa och österländska kyrkofamiljen ingår det stora antal kyrkor, just nu 17 stycken, som idag finns i Sverige med ortodox kyrktradition. I den frikyrkliga familjen finns ett knappt tiotal samfund, som exempelvis Equmeniakyrkan, Evangeliska Frikyrkan och Pingströrelsen.

Kyrkor i hela landet

Det finns kyrkor och församlingar runt om i hela landet, i stora städer och små byar och allt däremellan. Några är ståtliga med torn och vackra fönster. Andra syns inte utan ryms i enkla föreningslokaler. Några har urgamla rötter och präglas av språk

och traditioner som sträcker sig tusen år bakåt i tiden. Andra har startats för bara en liten kort tid sedan.

Det finns drag och omständigheter som är gemensamma för nästan alla kyrkor.

- De är öppna för den som är intresserad. Du behöver inte vara medlem för att besöka en gudstjänst, vilket också gäller flertalet aktiviteter i kyrkan.
- Entréavgifter förekommer inte, möjligen med undantag för konserter och liknande.
- Ingen är fullärd eller färdig. Tvärtom har alla, barn som vuxen, ny som erfaren, troende som icketroende, mer att lära.
- Gemenskap är en del av själva poängen.
- Kyrkan som plats och rum är både offentlig, det vill säga öppen för den som vill gå in och gå ut, och samtidigt en plats för en gemenskap för den som vill tillhöra.
- Här finns aktiviteter riktade till olika grupper, till barn, unga, vuxna och äldre, men här sker också möten över generationerna.
- Såväl "gamla" som "nya" svenskar finns i kyrkan.
- Många av uppgifterna i kyrkan sköts av ideella. Präster och pastorer är som regel anställda, åtminstone i större församlingar. Men ledare i olika aktiviteter, liksom i styrelser och ansvarsgrupper för allt det praktiska, utför vanligtvis sina uppdrag utan ekonomisk ersättning.
- Studieverksamhet finns i alla kyrkor, även om det heter olika.
- Sociala insatser finns i alla kyrkor, även om det heter olika.

- Internationella kontakter eller samarbeten finns i alla kyrkor.
- Klassiska texter, som Bibeln, men även andra, läses och reflekteras över i alla kyrkor.
- Musik i någon form finns i alla kyrkor.
- De flesta kyrkor har sin egen plats, sin lokal, som de äger eller hyr, där de har gudstjänster men också andra samlingar.
- Kyrkor är långlivade och "stryktåliga" och påverkas inte särskilt mycket av trender och yttre förändringar.
- Och naturligtvis helt centralt – alla kyrkor vill sprida budskapet att Gud har sänt sin son Jesus Kristus för att alla människor ska upptäcka Guds kärlek, något som sammanfattas i Bibelns Johannesevangelium. (Joh 3:16)

Sammanställt så här framgår det att kyrkorna på många sätt är unika som levande och öppna sociala miljöer där människor möts för att lära och göra tillsammans.

10.

Källan för kyrkans bildningskultur

I FOKUS FÖR DEN HÄR skriften är aktiviteter i kyrkan som ligger vid sidan av gudstjänsten. Om vi använder en bild från Bibeln – ”Ty av frukten känner man trädet” – skulle man kunna säga, att här handlar det mer om frukten än trädet och dess rötter. En anledning är att när vi talar om den organiserade, av samhället bekräftade folkbildningen, som exempelvis stat och kommun kan stödja ekonomiskt, så räknas inte religiösa samlingar hit. En annan är att gudstjänsten har en så självklar plats i kyrkan, för bön, lovsång och predikan, att den så att säga kan tas för given.

Rent administrativt och teoretiskt är gränsen ofta enkel att dra. Gudstjänst är ett möte med Gud. Folkbildning är möten mellan människor. Kanske skulle man också kunna tänka sig följande bild, även om den blir

som en karikatyr: I gudstjänsten ser vi varandra i nacken. I folkbildningen möts vi ansikte mot ansikte.

Trots att vi i administrativ mening inte ”räknar in” gudstjänsten, och inte heller en samling för andakt och bön, i vad som här benämns som folkbildning, så är det ingen tvekan om att det i kyrkans tro och liv finns en källa som ger näring till bildning.

När sådant som kyrkans kristna tro, en kristen livsåskådning, kristen människosyn eller om man så vill en kristen kunskaps- och bildningssyn ska formuleras blir det ofta mångordigt. Dessutom landar man gärna i ord och bilder som är naturliga i teologi och kyrkans språkbruk, men som vid sidan av kan vara svårare att greppa. Olika kyrkliga traditioner uttrycker sig dessutom olika. Varje försök till formulering lutar mer åt ett håll, på bekostnad av ett annat.

Kyrkorna om människans värde

Inom Sveriges Kristna Råd, som nämndes om i föregående avsnitt, har kyrkorna tillsammans formulerat sig i en rad dokument och rapporter där de så att säga kommunicerar med samhället omkring, ofta i aktuella frågor som rör vård, flyktingar, klimat och kriminalvård.

I dokumentet *Människors värde och värdighet – Om kristen människosyn*¹³ skriver kyrkorna tillsammans om grunden för sina ställningstagande, om en människosyn som präglas av kristen tro. Några citat ur denna, i ordets bästa mening behändiga lilla skrift, ger några glimtar av hur kristen människosyn kan uttryckas.

”Kristen tro ger oss inga säkra svar på hur universum blev till. [...] Däremot hävdas tydligt *vem* som står bakom: vårt universum är skapat och uppehållet av Gud. Inget som sker är undantaget Guds närvaro.”

”Människor är en del i en större verklighet som existerar därför att Gud vill det. Det finns en avsikt inbyggd i själva verklighetens grund. Syftet är en civilisation präglad av kärlek.”

”Tanken på människans värde och värdighet knyts i kristen tro [...] till att hon är skapad till Guds avbild och att hon ska respekteras och älskas. [...] Människor är födda olika, med olika gåvor och förmågor. Varje människa

har sina möjligheter och begränsningar. Människans särställning, antingen den förstås som egenskaper, uppdrag, relationer eller på något annat sätt, motiverar hennes oändliga värde, värdighet och uppdrag. Människans identitet ligger i att hon är skapad, kallad och älskad av Gud. Människovärdet är knutet till hennes existens.”

Och så ytterligare ett citat där ”kyrkorna tillsammans” knyter an till vad som är i fokus för den här skriften, om att människor möts för att lära och göra tillsammans.

”Vi är skapade att bry oss om varandra. Det är bara tillsammans med andra som människan kan nå fram till sitt mål. Genom umgänge och interaktion med andra, genom ömsesidiga förpliktelser och dialog med medmänniskor, genom att ge sig själv som gåva till den andre, kan människan utveckla sin anlag och förverkliga sin kallelse. På så sätt uttrycks att människan både har frihet och ansvar.”

Så långt formuleringar från kyrkliga företrädare och teologer. För egen del, och här kan jag vara präglad av en frikyrklig tradition, tänker jag mig att bildningen främst finns i huvudet och kroppen, i lärandet och görandet, medan trons plats snarare är i hjärtat. Bildning är ett arbete att göra – ofta roligt, ibland mödosamt – medan tron däremot är en gåva att ta emot. Det krävs inget ”att lära och göra” för att

äga en tro. Men en tro kommer att berikas av att lära och göra tillsammans med andra.

Nedan ytterligare några tankar om hur kyrkans liv och tro bidrar till en specifik bildningskultur, även om vi kanske inte tänker i sådana banor.

Två tankar i huvudet

I kyrkan och som kristna läser vi klassiska texter. Bibeln hör naturligtvis hit, men också den djupa ström av texter, hymner, psalmer, böner och så vidare som kommer till oss genom kyrkohistorien. Människor mediterar över dem, vrider och vänder på dem, lyssnar till olika utläggningar och tolkningar. Allt detta skapar en vana att tänka på livet i flera dimensioner, att som folkbildningsutredningen uttrycker det "bli bättre på att förstå vad det är att vara människa". Det leder till en förmåga, en kompetens, att tolka och orientera. Ja, man kan säga att det ger en vana att ha "två tankar i huvudet samtidigt".

Denna tolkningsförmåga har alltid varit central i kyrkans lära och praktik. Frågor som ofta ställs är; Vad betydde detta för författaren, och för människor på den tiden och i den kulturen? Och vad betyder det för oss idag? Genom bibelläsningen fördjupas förståelsen för människors olika erfarenheter och villkor.

Det kyrkliga livet gör oss bekanta med bilder och symboler, och att följa

referenser som ligger långt bortom vårt vardagsspråk. Hela det religiösa språket är ofantligt rikt på sådant, men är inte alltid så enkelt att begripa. Kyrkan kan uppfattas som en språkskola med många främmande glosor. Tänk bara på ett uttryck som "Guds lamm". Hur förklara det för någon som är ovan vid kyrka och Bibeln?

Berättelsernas mästare

I kyrkan har vi tillgång till små och stora berättelser, möjliga att vila sig emot eller brottas med. Många av dem kommer från Jesus själv. Bland allt som kan sägas om honom och hur han skildras i Bibeln kan vi konstatera att han var en god berättare. I det vi brukar kalla liknelser bjuder Jesus på historier, alltså på berättelser. Det är ofta små dramer, med en början och ett ibland överrumplande slut. Många av dem är väl kända, som berättelsen om den barmhärtige samariern eller om den förlorade sonen.

Vad som utmärker dessa berättelser är att de är lätta att förstå men fyllda med innehåll och mening. Ofta rymmer de flera bottenar. Vem är exempelvis huvudpersonen i berättelsen om den förlorade sonen? Är det sonen som ger sig av, fadern som kärleksfullt tar emot, eller brodern som surar och blir avundsjuk? Det går att vrida och vända på berättelsen, upptäcka olika perspektiv och budskap.

Detta har kyrkan också gjort genom århundradena. Inte för att berättelsen är svår, utan därför att den är mättad på innehåll.

Människorna som en gång lyssnade på Jesus fick helt klart en del att fundera över. Så vem vet – när de efter att ha lyssnat till honom satte sig ner i gräset måste de haft en del att samtala om. ”Vad var berättelsens poäng? Hur tänker du? Vad gör vi med det här när vi kommer tillbaka hem?”

Detsamma lär för övrigt ha gällt för dem som lyssnade till och läste aposteln Paulus. När han i brevet till församlingen i Galatien skriver att ”Nu är ingen längre jude eller grek, slav eller fri, man eller kvinna. Alla är ni ett i Kristus.” gör han ingenting mindre än fullkomligt vänder upp och ner på den rådande sociala ordningen. Paulus formulerar här vad vi i våra dagar uppfattar som alla människors lika värde.

En som uppmärksammat det radikala i Paulus ord är statsvetaren Katarina Barrling. I sin bok *Världens mest protestantiska land*¹⁴ skriver hon, och här får man intrycket att hon själv är överraskad:

”I Paulus ord finner vi både idén om universella rättigheter och den tankefigur som avspeglas i det västerländska sekulära samhällets återkommande avståndstagandet från nationalism.”

Med Paulus ord inleds en bildnings- och demokratiresa, som alltjämt utmanar oss.

11.

För varandra och för andra

MÅNGA SOM TÄNKER på ordet ”kyrka” tänker förmodligen på ett hus. Och kanske på människorna som möts där. Men kyrkan sträcker sig långt utanför byggnaden och kretsen av de mer eller mindre aktiva. I alla kyrkotraditioner är det självklart att kyrkan inte finns till för sin egen skull, utan också vänder sig utåt, till människor och det samhälle som finns runt omkring.

Rent praktiskt tar det sig olika uttryck. Men det handlar som regel om att på olika sätt ta ansvar för och visa omsorg om barn, unga, äldre och sjuka, liksom om människor som är på flykt, som är hemlösa eller sitter i fängelse.

I kyrkan, i alla kyrkor i alla tider, har grupper och organ vuxit fram för skilda uppgifter – olika beroende på tid och sammanhang. I något fall har de tillkommit spontant och tämligen

oorganiserat. I andra fall har särskilda institutioner och organisationer etablerats, som sjukhus, skolor, fängelsebesöksgrupper, biståndsorganisationer och organ för skydd av mänskliga rättigheter.

I den katolska kyrkan ryms detta inom vad som brukar beskrivas som den katolska socialläran. Rent formellt består den av påvliga encyklikor och andra officiella kyrkliga dokument. Här behandlas alla former av samhällsfrågor. Central är principen om *det gemensamma goda*. Det är varje människas rätt, plikt och ansvar, menar katolska kyrkan i sin sociallära, att aktivt vara med och bygga samhället.

I en frikyrklig tradition talar man om diakoni och i en ortodox tradition om den offrande kärleken. Oavsett vilket grundar sig insatserna på

övertygelsen om att alla människor är skapade och älskade av Gud.

Så här långt är nog de flesta som är aktiva i en kyrka med i tankegången. Kyrkan finns för varandra, och för andra. Och härifrån är steget inte långt till att se grunden även för kyrkans folkbildningsinsatser. De grundläggande värderingarna är desamma. Både folkbildning och den sociala tjänsten syftar till att värna människans värdighet och erbjuda miljöer där människor kan växa. Båda tror på människans inneboende kreativitet och kraft, nedlagd av Skaparen. Oavsett resurser har varje människa något att bidra med till gemenskapen.

Folkbildning i betydelsen att erbjuda platser där människor kan mogna, utvecklas och växa blir i det här perspektivet en naturlig del av kyrkans uppdrag i samhället. Det gäller i vad som kan kallas social verksamhet, men också genom att ge människor möjlighet till kreativitet och skapande, som i musik och annan kulturverksamhet.

Ett talande exempel på det förstnämnda är detta: Under de senaste tio åren, sedan den stora flyktingvågen över Europa 2015, har språkcaféer varit en omfattande verksamhet i många lokala kyrkor runt om i Sverige. Eftersom den svenska politiken har svängt och möjligheten att söka skydd i Sverige avsevärt har minskat är

omfattningen nu mindre. Men fortfarande ordnas språkcaféer i många församlingar där människor från olika delar av världen inbjuds för att möta svenskar för att kringrunda bord samtala tillsammans, om det stora och det lilla. Här får deltagarna möjlighet att inte bara utveckla sin svenska, utan också att bygga relationer som ökar delaktigheten i samhället.

Exempel på det senare är den omfattande kulturverksamhet som är en del av Studieförbundet Bildas verksamhet. Människor kommer samman för att skapa, uttrycka sig och växa tillsammans.

12.

Folkbildning – från boklådor till infrastruktur

FOLKBILDNING OCH DEMOKRATI hör nära samman, detta har samhällsforskare och politiker varit överens om sedan länge. Den statliga folkbildningsutredningen från 2024 beskrev studieförbund och folkhögskolor som en *infrastruktur* för bildning och delaktighet, och att de på så vis utgör förutsättningar för demokratin. (Infrastruktur enligt ordboken: ”Bakomliggande struktur”, ”bassystem” för ”samhällets kommunikationer”.)

Med politikens perspektiv ger folkbildningen, alltjämt enligt folkbildningsutredningen, betydelsefulla bidrag till utbildningspolitiken, arbetsmarknadspolitiken, kulturpolitiken, integrationspolitiken, socialpolitiken och folkhälsan. Utmärkande är den stora bredd som folkbildningen erbjuder. Utmaningen är att beskriva dess effekter, både i ord och i mätbara

siffror, så att det goda som folkbildningen bidrar till blir synligt, också för dem som fattar beslut inom myndigheter och politik.

Den organiserade folkbildningen i folkhögskolor och studieförbund bygger på samarbete och tillit mellan två olika parter i samhället, två skilda krafter. Å ena sidan ett livaktigt civilsamhälle som vill, som organiserar och driver på. Å andra sidan politiska beslut i stat och kommuner som bekräftar och tillhandahåller ekonomiska resurser. En samverkan mellan dessa och stora ting kan ske.

Under de senaste åren har politikererna beslutat om sänkta anslag till folkbildningen, vilket på ett märkbart sätt har minskat möjligheterna för folkhögskolor och studieförbund att möta tidigare och inbjuda nya deltagare. Här finns det skäl för

civilsamhället, inklusive för kyrkorna, att protestera och verka för en förändring.

Demokratirörelse

Det var inom den demokratirörelse som växte fram i det svenska samhället under 1800-talets andra hälft, genom väckelserörelsen, nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsen, som den organiserade folkbildningen utvecklades. Det började med boklädor, det vill säga små bibliotek, i missionshus och föreningslokaler. Genom läsning, enskilt och tillsammans, skulle människor få möjlighet att växa och utvecklas som individer och medborgare, såväl andligt, praktiskt som politiskt.

De första folkhögskolorna startades 1868 och fyra år senare beslutade riksdagen om det första statliga anslaget till verksamheten. Några årtionden senare, 1894, startade nykterhetsrörelsen det första studieförbundet. Arbetarnas Bildningsförbund ABF bildades 1912 och Sveriges Kristliga Bildningsförbund 1931.

Alla kunde vara med

År 1947 bildades det studieförbund som senare kom att heta Bilda. Dess rötter finner man dock långt tidigare, i de lokala föreningar/församlingar som från mitten av 1800-talet växte fram inom väckelserörelsen.

Väckelserörelsens idé och anda kan beskrivas som både kollektiv och individualistisk. Det gemensamma mötet för studier och bön var rörelsens form, fri från den närmast lagstadgade rangordning i socialgrupper och klasser som var gällande. Alla kunde vara med, och alla kunde få och ta ansvar. Rörelsens centrala ärende var att uppmuntra den enskilde att ta ansvar för sitt eget liv och till ett religiöst uppvaknande och förändring. Människor behövde väckas. De skulle vända om i en ny riktning. Eftersom den enskilda läsningen av Bibeln och religiösa skrifter uppmuntrades började man tala om dessa människor som läsare.

När fem frikyrkliga ungdomsförbund år 1947 bildade ett gemensamt studieförbund gav man det namnet Frikyrkliga studieförbundet. Det Kristliga studieförbundet, som alltså redan existerade, blev därmed ett förbund främst för Svenska kyrkan. Så småningom var alla frikyrkosamfund, liksom deras ungdoms-, kvinno- och musikförbund, medlemmar. Under 1970-talet kom flera ortodoxa kyrkor med som medlemsorganisationer. År 2010 anslöt sig Stockholms stift av katolska kyrkan till det studieförbund som sedan 2003 formellt heter Studieförbundet Bilda för kyrka och samhälle.¹⁵

Levande civilsamhälle, levande demokrati

De som är kritiska mot att folkbildning via studieförbund och folkhögskolor ges ett omfattande ekonomiskt stöd från staten brukar hävda att folkbildning handlar om hobbyverksamhet som den enskilde bör bekosta själv. Men då tas ingen hänsyn till att folkbildningen involverar människor med olika bakgrund och förutsättningar, både socialt och ekonomiskt. Därtill är det viktigt att påminna om att folkbildningen är en integrerad del av det i huvudsak ideella civilsamhället, och att ett levande civilsamhälle är en avgörande förutsättning för en levande demokrati.

Den forskare på internationell nivå som mer än någon annan förknippas med dessa tankegångar är den amerikanske statsvetaren Robert Putnam, exempelvis genom sin bok *Den fungerande demokratin. Medborgarandans rötter i Italien*¹⁶.

Putnams bok är en torr redogörelse för ett omfattande forskningsprojekt. Men det kan vara värt att citera ur den svenska utgåvans förord. Här introducerar de båda svenska statsvetarna Olof Petersson och Bo Rothstein, också de tungviktare inom området, Putnams tänkande om demokrati så här:

”Putnams studie ger det överraskande resultatet att det är tyngden i det civila samhället som är avgörande.

Ju mer människor har varit engagerade i frivilliga organisationer som exempelvis sångkörer, fågelskådarklubbar och idrottsföreningar, desto bättre fungerar demokratin.”

De båda statsvetarprofessorerna skulle lika gärna ha kunnat nämna kyrkan, och inte minst de körer, studiegrupper och barn- och ungdomsverksamhet som i olika art och omfattning utgör naturliga delar av nästan alla kyrkors liv.

13.

Till Jerusalem tur och retur

I **SÖNDAGSSKOLAN**, där min bildningsresa började, talades det om platser som Betlehem, Nasaret och Jerusalem. Det var där Bibelns berättelser utspelade sig. Senare lärde jag mig att detta var platser som också finns i verkligheten.

Alla kyrkors moder

Jerusalem är platsen där den första kristna församlingen föds och varifrån den nya rörelsen sedan sprider sig ut över världen. Ibland talas det om Jerusalem som alla kyrkors moder. Begynnelsen finns skildrad redan i Bibeln.

Studieförbundet Bilda har sedan 1960-talet inbjudit till studiecirklar om och studieresor till Jerusalem och det som ibland kallas för det heliga landet. Att besöka Jerusalem är en omtumlande upplevelse, oavsett om det sker genom en fysisk resa eller genom att

vi delar bilder och berättelser därifrån. Jerusalem ses som en helig stad inom kristendom, judendom och islam. Och det är en stad som är knuten till drömmar, berättelser och visioner, inte bara i dessa tre religioner, utan också hos olika folk och nationer. Genom historien har Jerusalem präglats av krig och konflikter, så också i skrivande stund.

Ett besök i Jerusalem manar till ödmjukhet. Historien, den politiska och religiösa, är överväldigande. Människors lidanden är drabbande. Mötet med dem som bor och lever där är oftast värmande.

Sankt Markuskyrkan

Låt mig berätta om en resa som förde mig först till Jerusalem och sedan till Hallonbergen i Sundbyberg och som fick mig att inse vad folkbildning i kyrkan kan innebära.

Vi deltog i en studieresa med Bilda. Nu besökte vi den syrisk-ortodoxa Sankt Markuskyrkan i Jerusalems gamla stad, en av kristenhetens allra äldsta kyrkor. Andra i gruppen hade gett sig iväg lite tidigare. Jag undrade lite oroligt vart de tagit vägen. Liturgin skulle snart börja.

Dräkt i vitt och guld

Där kom nu prästen, i lång vacker dräkt i vitt och guld. Och där bakom... men där var ju mina vänner Mikael och Yusuf, också de i fotsida vita men enklare dräkter. Alldeles nyss satt vi och drack kaffe tillsammans på Bildas studiecenter några kvarter bort. Nu var de med och assisterade prästen, på ett språk jag tidigare aldrig hört.

Mikael och Yusuf är båda upp-vuxna i Sverige, den ene är född i Örebro, den andre i Turkiet. De är syrianer och har från tidig ålder funnits med i den syrisk-ortodoxa kyrkan. Redan vid tio-tolv års ålder började de efter skoldagens slut gå till kyrkan för att läsa och lära för att bli diakoner. En diakon i syrisk-ortodoxa kyrkan ska assistera prästen under liturgin i kyrkan. Som diakonissa, som är motsvarande roll för flickor och kvinnor, sjunger du i kören.

I den syrisk-ortodoxa liturgin används språket klassisk syriska, som också kallas arameiska. Det är ett semitiskt språk som ligger nära

hebreiskan och påstås vara det språk som Jesus talade.

Jag satt där och följde liturgin i Sankt Markus som en främmande men fascinerad observatör. Välkommen men också utanför. Jag hade ögonen på Mikael och Yusuf, hur koncentrerat de följde prästens rörelser och läsning, och hur de ibland diskret nickade till varandra i ett ordlöst, hjälpsamt: ”Nu ska du gå fram.”

De hade tidigare aldrig varit i den här kyrkan. De mötte prästen bara en liten stund innan liturgin. Men det var och är samma gudstjänst, samma texter och sånger, samma språk, som i kyrkan hemma i Sverige, liksom i Syrien, Turkiet och i resten av världen. De kunde här gå in i sin roll som diakon med hela sin varelse, med all den kunskap och erfarenhet som de lärt redan som barn.

Jag kände mig både generad och obildad inför det historiska, religiösa och geografiska djup jag här stod inför. Men också imponerad av hur Mikael och Yusuf så självklart klarade uppgiften. De måste vara stolta, tänkte jag, när de kommer hem och får berätta.

Söndagsskola på svenska

En kort tid senare besöker jag den syrisk-ortodoxa kyrkan i Hallonbergen i Sundbyberg. Den finns i en byggnad från 1970-talet, en gång byggd för

Svenska kyrkan, men sedan 1993 hem för en syrisk-ortodox församling.

Jag går in till gudstjänsten som har pågått en stund. Där finns prästen och diakonerna, i samma roller som jag sett i Jerusalem. Men här visas gudstjänstens texter på stora ljusskärmar på väggarna, på klassisk syriska, men även på arabiska och svenska.

Mitt ärende är att besöka söndagskolan, så jag letar upp barnen och deras lärare i några mindre rum i anslutning till kyrkan. Det finns fyra olika klasser, en för de minsta i åldern 3–5 år, en för barn i lågstadieåldern, en för barn som går i mellanstadiet, och en för tonåringar.

I gruppen med de små barnen spelar lärarna just upp ett litet drama, kring berättelsen om Josef och hans bröder som kastar honom i en brunn. Barnen lyssnar med full koncentration. Efter en stund är samtalet igång. Vem var vem i berättelsen? Hur tror ni det kan ha känts för Josef att bli övergiven? Vad tänkte bröderna?

Fadia och Jaklin är lärare i söndagskolan. En är utbildad lärare men studerar nu ekonomi. Den andra studerar juridik. I söndagskolan pratar vi svenska, berättar de. För de flesta barnen är det deras första språk, eller åtminstone skolspråk. Några talar turkiska hemma, andra arabiska. I mötet med varandra fungerar svenskan bäst. Och det är så berättelserna når hjärtat.

Rötter och vingar

Någon har sagt att folkbildningen ger rötter och vingar. Rötter som förankrar. Vingar som ger möjlighet att lyfta. Sällan har detta blivit så uppenbart för mig som inför synen av de unga svensk-syrianska männen Mikael och Yusuf där i Sankt Markus i Jerusalem, och i mötet med barnen i söndagskolan i Hallonbergen.

De har alla gjort, och de gör, en bildningsresa som jag bara vagt kan ana betydelsen av. I kyrkan har de fått lära och göra. Här har de byggt en bro över generationer, språk, kulturer och länder. Här har de tillgodogjort sig kompetens för att tolka och orientera sig. Tillsammans med andra har de på samma gång sökt sig bakåt och strävat framåt.

Efter flera årtionden med studieresor öppnade Frikyrkliga studieförbundet/Studieförbundet Bilda år 1993 ett studiecenter i Jerusalem; Swedish Christian Study Centre. Centret har sedan dess varit en resurs för Bildas studieresor och annan bildningsverksamhet under temat "Möten i Jerusalem".

14.

Frikyrklig, katolsk och ortodox bildningskultur

NÄR MÄNNISKOR MÖTS i kyrkan under veckan, för att lära och göra tillsammans, ser det nog ganska lika ut, oavsett kyrkotradition eller samfund. En kör övar nya stämmor. En bokcirkel diskuterar författarens intentioner. En bibelstudiegrupp reflekterar över en bibeltext. Vid ett seminarium lyssnar människor till en fördjupande föreläsning. Under en konsert flödar musiken. Och sedan dricker man kaffe tillsammans och pratar om livet, om smått och stort, så som vi gör när vi möts.

Likheterna är naturligtvis ännu större om det handlar om en träff för att lära sig att laga viss mat, exempelvis inför en särskild helgdag. Eller när en scoutgrupp lär sig hjärt- och lungräddning, eller en tonårsgrupp fördjupar sig i FN:s deklaration om mänskliga rättigheter.

Men även om mycket är lika i det som görs finns det skillnader i det som kan kallas kyrkornas bildningskultur. Skillnaderna kommer ur den historia och kultur som vuxit fram ur respektive kyrka. Här är några iakttagelser gällande de tre kyrkofamiljer som finns representerade som medlemmar i Studieförbundet Bilda.

Frikyrklig bildningskultur

Den frikyrkliga bildningskulturen, som i det här sammanhanget definitionellt är den yngsta, utmärker sig genom att vara ickehierarkisk, mångsidig och öppen för förändringar. Den växte fram under 1800-talets andra hälft som en reaktion mot vad som uppfattades som en präststyrd bildningskultur inom Svenska kyrkan. Genom att protestera mot överheten, i en övertygelse om alla människors lika värde

och rätt att själv bestämma över sin andliga identitet, blev frikyrkorörelsen en frihetsrörelse. Nya oberoende lokala församlingar och nationella organisationsstrukturer växte fram. Sättet att organisera sig kom att bilda modell för den senare framväxande nykterhets- respektive arbetarrörelsen. Dess kulturella uttryck, som högläsning, appeller, enkla sånger och musikkapell låg i tiden och inspirerade andra. På så vis kom väckelse- rörelsen under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet att spela en viktig roll i demokratiseringen av det svenska samhället.

Som en framväxande ny rörelse som sökte sin väg i delvis obanad terräng präglades frikyrkorörelsen av interna debatter, men också splittringar. Tonen kunde vara hård, inte bara mot det omgivande samhället utan också mellan olika teologiska riktningar. Idéer och visioner behövde spridas, vilket tog form i en enorm flod av böcker, pamfletter och tidningar.

Kyrkohistorikern Joel Halldorf konstaterar i boken *Bokens folk*, att mångfalden ledde till interna debatter men också till samhällsengagemang.

”Genom samtalen lärde man sig att lyssna, läsa på och formulera en egen åsikt; det hörde till konsten att sammansluta sig.”¹⁷

Även idag präglas den frikyrkliga bildningskulturen av mångfald och kreativitet, samt av en platt struktur där stort ansvar för verksamheter, både i form och innehåll, vilar på frivilliga ideella ledare. Det finns här inget fastslaget läroprogram där olika steg eller nivåer ska betas av.

Katolsk bildningskultur

Den katolska bildningstraditionen har sina rötter i klosterrörelsen från 300-talet. Läs- och skrivkonsten i Europa är tätt sammanvävd med den katolska kyrkan och med klostren och de lärosäten dessa startade.

Ett utmärkande drag för katolsk bildningskultur är att den är tydligt kunskapsorienterad. För att bli katolik behöver du först lära dig om kristen tro och om katolska kyrkan. Oavsett om du redan är döpt i en annan tradition och vill konvertera, eller om du vill bli döpt in i katolska kyrkan, bör du räkna med att gå i undervisning och i mässan i minst ett år. Parallellt med behovet av kunskap uppmärksammas återkommande vikten av nästankärlek.

Det finns ett rikt utbud av kurser och material för undervisning inom katolska kyrkan, allt ifrån trosundervisning, så kallad katekes, för barn och ungdomar i olika åldersgrupper, till vuxenkatekes, äktenskapskurs och introduktionskurser för den som är

nyfiken på eller vill förbereda sig på att bli katolik.

Utmärkande för bildningskulturen inom katolska kyrkan är att den, åtminstone till strukturen, är lika över hela världen. Ett centralt dokument är *Direktorium för katekes*¹⁸. *Direktorium* är en slags global grundbok och plattform för katekesundervisningen. Det var därför en stor händelse när den senaste versionen av kyrkans *Direktorium*, som godkändes av påve Franciskus år 2020, var översatt till svenska och lanserades i samband med kateketiska kongressen i Sverige tre år senare.

Direktorium för katekes skulle kunna beskrivas som både auktoritativ och dogmatisk, i meningen att den har auktoritet från kyrkans ledning och ska vara vägledande för bildningsarbetet inom hela katolska kyrkan. Det är emellertid uppenbart att de som utformat denna vägledning inte vill eftersträva en auktoritär pedagogik.

Utmärkande för den senaste versionen av *Direktorium* är en tydlig uppmuntran till dialog. Kateketen, alltså personen som leder undervisningen, bör ikläda sig rollen som medvandrare. Hon ska inte ”förledas till att se sig som expert.” Hon ska sträva efter att förstå sin samtids människor och förstå ”deras sätt att tänka och känna, så som det kommer till uttryck i kulturen.” Och i mötet

med andra kristna traditioner, eller med människor av annan tro, bör hon skaffa sig kännedom om de viktigaste aspekterna hos dessa. ”Detta i syfte att kunna föra en äkta och fruktbar dialog, i full respekt för den andres identitet.”

Ortodox bildningskultur

En ortodox bildningskultur beskrivs ofta som diametralt annorlunda jämfört med den katolska och protestantiska. Här går rötterna om möjligt ännu djupare tillbaka till urkyrkan.

En person som har satt ord på skillnaderna är Misha Jaksic, ortodox samordnare i Sveriges Kristna Råd. I artikeln *Lära att lära – kyrkan som skola*¹⁹ förklarar han att inom ortodoxt tänkande gäller följande: Först praxis, därefter teori. Jaksic skriver:

”Genom sin enormt rika liturgiska symbolik ger Ortodoxa kyrkan lärandet helt andra möjligheter och dimensioner än vad de vi vanligen lägger i begrepp som skola, lärande och formering: i ett slags förmedling av outgrundliga insikter och mysterier, som tar helheten av människan i anspråk.”

Utifrån ett västerländskt präglat betraktelsesätt kan den ortodoxa kyrkan tyckas vara bunden av tradition och upprepning, exempelvis genom att fortsätta använda ett språk i liturgin som inte är ett vardagsspråk

för församlingen. Men tradition står här inte i motsats till kreativitet. Detta uttrycks väl av metropolit Kallistos Ware, djupt respekterad bland teologer både i Öst och Väst för sin förmåga att kommunicera över gränser och traditioner. Metropolit Kallistos Ware, länge baserad i England, gick bort 2022 vid en ålder av 88 år.

I sin bok *Den ortodoxa kyrkan*²⁰ som utkom 30 år tidigare och som publicerats i många upplagor och språk skriver Ware:

”En ortodox tänkare måste se traditionen inifrån, han måste tränga in i dess innersta anda, han måste återuppleva traditionens mening med forskarblick, mod, fantasi och kreativitet.”

Mitt eget försök att utifrån Jaksic och Ware sammanfatta vad en ortodox bildningskultur kan innebära skulle kunna lyda så här: Här gäller att först göra och sedan lära. Det handlar om att gå in i traditionen, för att successivt och med tiden lära, och låta detta ske med forskarblick, mod, fantasi och kreativitet. För att på så vis återuppleva.

15.

Kyrkorna och Bilda – ett förbund för folkbildning

TRE ORD – lära, göra, tillsammans – är centrala i den här texten. Jag tycker att de på kortast möjliga sätt beskriver vad folkbildning är. Samma ord kan användas för vad det innebär att vara ett gemensamt förbund för folkbildning.

Det bedrivs massor av god folkbildning i kyrkorna runt om i landet. Att lära och göra tillsammans hör till kyrkans identitet. Det ingår i att vara kyrka. I ett förbund som Bilda får vi som kyrkor, lokala och nationella, lära oss, av varandra och av andra. Och det vi gör, det gör vi tillsammans. Det senare kanske inte alltid syns och märks, men att påstå detta är faktiskt inte så långsökt som det kan verka. Låt mig förklara.

Viktiga kontaktytor

För en enskild medlemsorganisation i Bilda, ett nationellt kyrkosamfund, en organisation, eller en lokal församling, kan det vara svårt att få till

ett erfarenhetsutbyte med andra, inte minst med någon i en annan kyrkoträdion. Var och en är fullt upptagen med sin egen verksamhet. Men relationen och samarbetet finns där, i initiativ och satsningar tillsammans och i erfarenhetsutbyten inom det gemensamma förbundet. Här får Bildas förtroendevalda och medarbetare vara viktiga kontaktytor, inte bara mellan Bilda och lokala församlingar och föreningar, utan också mellan dessa.

Hur ser tonårsverksamheten ut i en lokal pingstförsamling och i en katolsk församling på samma ort? Finns det erfarenheter att dela? Hur når en Vineyard-församling och en ortodox församling på samma ort ut till unga vuxna? Sådant känner Bildamedarbetare till och kan dela erfarenheter och kunskap om.

Via samverkan med Bilda och genom att delta i ledarutbildningar kan verksamheter förnyas och utvecklas. Utmaningarna är ofta de samma.

Hur blir deltagarna mer delaktiga?
Hur bryts gamla mönster? Vilka
existentiella frågor brottas dagens
människor med? Vad är kyrkans erbjuda-
dande i en tid av växande existentiell
ohälsa? Hur kan vi bidra till att bryta
människors önskade ensamhet?

Mötas över gränserna

Genom särskilda satsningar ges möj-
ligheter att mötas över "gränser" och
att kraftsamla tillsammans. Ibland är
Bilda initiativtagaren. Ibland bidrar
Bilda till att fler kyrkor blir delaktiga
i vad någon kyrka eller organisation
har startat. För att nämna några i
skrivande stund aktuella exempel på
detta kan följande tre olika satsningar
nämnas, alla med syfte att kyrkornas
barnverksamhet ska vara trygga
miljöer, öppna för alla: *Tryggare,*
I trygga händer och *Alla barn är lika*
olika. Ett annat initiativ är projektet
Existens, som ger unga ledare verktyg
för samtal kring existentiell hälsa.
Ytterligare ett exempel är körsam-
lingar av olika slag, som ofta åter-
kommer, där körer från kyrkor i olika
traditioner får mötas och inspirera
och utvecklas tillsammans.

Församlingar och kyrkosamfund
som är medlemmar i Bilda har olika
förutsättningar. De frikyrkliga är i kyr-
kohistorisk mening ytterst unga, men
är väl förankrade i det svenska sam-
hället. Som aktörer i den organiserade

folkbildningen, som är i fokus i den
här skriften, har de varit med från
första början. Den katolska kyrkan
däremot inrättades som eget stift i
Sverige på 1950-talet, och de ortodoxa
kyrkorna har etablerat sig som egna
samfund här i landet relativt nyligen.
Samtidigt har de en mer än tusenårig
tradition och historia att luta sig emot.

Behov av stöd för ledarutbildning,
studiematerial, föreningskunskap,
samarbete med myndigheter och
kommun etc ser olika ut. Att finnas
med i ett gemensamt förbund är ett
uttryck för solidaritet och syskon-
skap med varandra.

Bejakas av samhället

Som framgår av den här skriften ut-
gör den organiserade folkbildningen
en kraftsamling mellan civilsamhäl-
let å den ena sidan och det offentliga
samhället genom stat och kommun
å den andra. Via ekonomiska anslag
kan det offentliga erbjuda stöd. Men
lika viktigt är att samhället uppmärk-
sammnar och bejakar den omfattande
folkbildningsverksamheten som sker
i kyrkorna.

Att kyrkor och organisationer som
är medlemmar i Bilda varje år genom-
för tiotusentals folkbildande aktivite-
ter har en enorm betydelse, först och
främst för dem som deltar, men också
för att stärka demokrati, medkänsla
och delaktighet i samhället.

Efterord

FÖRST I DETTA Efterord vill jag rikta ett varmt tack för goda samtal och viktiga inspel från kollegor och andra som har läst texter allteftersom de vuxit fram. Utan era förslag och synpunkter hade det här blivit en betydligt tunnare och torftigare text.

En av flera frågor som legat och lurat under arbetet, och som vi bollat med varandra, är vad som skulle bli skriftens huvudtitel. Två varianter fanns med fram till slutet. Den ena: "Så vad är då en människa?". Och den andra: "Att lära och göra tillsammans". Vi tyckte att det fanns skäl för båda.

Den första, lite högstämda varianten, knyter an till frågan som ställs redan i Psaltaren i den judiska Bibeln, som vi kristna kallar Gamla Testamentet. Den följer oss än idag, som en av människans stora existentiella frågor, självfallet alltid närvarande i kyrkans liv och bildningsverksamhet.

Den andra, lite mer praktiska och vardagliga, speglar kanske bättre vad skriften egentligen handlar om, att lärandet och görandet är en naturlig och viktig del av att vara kyrka. Och att den är viktig, inte bara inom kyrkan utan också för delaktighet och demokrati i samhället.

Det är mellan dessa båda – de existentiella frågorna, som vi ibland kan bli lite högstämda inför, och de vardagliga samlingarna, där frågan om vem som fixar fika kan vara nog så angelägen – det är i spannet mellan båda dessa som det finns en specifik kyrkans bildningskultur att värna om, vara stolta över och utveckla tillsammans.

Den här skriften är sannerligen ingen lärobok. Den kommer ur en önskan om att dela erfarenheter och tankar med andra. Nu fortsätter vi samtalet tillsammans.

Frågor att samtala om

FÖR DEN SOM VILL finns här några frågor, två per avsnitt, att fundera över eller samtala med andra om. I en studiecirkel kanske man samtalar om några eller en handfull frågor per samling.

1 Det där som pågår i kyrkan under veckan

- Pågår det några aktiviteter vid sidan av gudstjänster i en kyrka du är med i eller som du känner till? Vad är det för aktiviteter? Vilka är målgrupperna? Vad är tanken bakom?

- Hur smakar ordet bildningskultur, exempelvis i samband med en kyrka du är med i eller känner till? Vilka uttryck tar den sig?

2 Plötsligt satt jag i trombonsektionen

- Är du, eller har du varit, aktiv i aktiviteter i en kyrka vid sidan av gudstjänsten? Hur kom du med?

- Fundera över/samtala om vad aktiviteter knutna till kyrkan har gett dig? Är det vad du lärde dig, vad ni gjorde eller att ni var tillsammans som varit viktigast?

3 Det vi gör kallas sällan folkbildning

- I texten påstås att mycket av det som görs i kyrkan är folkbildning, även om det inte kallas så. Har det någon betydelse vad vi kallar "det där som görs"?

- Är det någon eller några av punkterna i den långa punktlistan över vad bildning bidrar till som du tycker är särskilt betydelsefull? Är det någon som är irrelevant?

4 Samtal med Bibeln i centrum

- Hur går dina tankar om de olika kyrktraditionerna som skildras i texten, den Eritreanska ortodoxa och samfundet Vineyard? Har du egna erfarenheter från någon av dem?

- Språk är ett centralt ord i den här texten. Hur tänker du kring språkets roll för olika människor i vårt land?

5 Folkbildning är bildning tillsammans

- I texten påstås att bildning är en process och att folkbildning är bildning tillsammans. Instämmer du eller betyder orden något annat för dig?

- Hur tänker du kring citatet av Hannah Arendt, att "det är när människan framträder inför andra hon blir verklig, både som människa, social varelse och individ"? Vad innebär detta i vårt individualistiska och digitaliserade samhälle?

6 Det händer när vi lär oss tillsammans

- Stämmer det att folkbildning måste vara frivillig och utgå från deltagarnas intresse eller behov?

- I texten ges tre kännetecken som kan användas för att beskriva vad som i en folkbildande anda präglar mötet i den lilla gruppen: frizon, perspektiv, samspel. Stämmer det med dina erfarenheter, och hur uppfattar du att de tre orden presenteras?

7 Mycket är bekymmersamt i vår tid

- Hur tänker du kring det som påstås i inledningen, att det som sker i vår samtid bör påverka vad vi lär och gör i kyrkan och i folkbildningen?

- Fundera över listan av "bekymmer". Vad skulle du vilja lägga till eller dra ifrån?

8 Att klara förändringar tillsammans

- Hur tänker du kring påståendet att vi blir bättre på att möta förändringar, positiva och negativa, när vi finns med i någon form av socialt sammanhang, nästan oavsett vilket det är?

- Fundera kring påståendet från Bengt Kristensson Uggle: "Det som krävs är bildning i form av tolkningskompetens "... en förmåga att selektera och värdera information, sätta in den i meningsfulla sammanhang och utsätta den för kritiska invändningar av alla de slag." Hur skulle det kunna uttryckas med andra ord? I vilka "meningsfulla" sammanhang kan detta ske?

9 Kyrkorna – ett starkt levande nätverk

- Punktlistan över gemensamma drag hos kyrkorna – är den korrekt, är det något som saknas?

- Vilka möjligheter finns för dig/er att möta andra kyrkotraditioner än den egna?

10 Källan för kyrkans bildningskultur

- Läs citaten igen från skriften från Sveriges kristna råd. Är det något som borde läggas till för att beskriva en kristen människosyn? Hela skriften finns att ladda ned på SKR:s hemsida: www.skr.se

- Resonera om Jesus som pedagog. Skulle man kunna kalla hans "metod" för "storytelling" och vad kan ha varit anledningen till att han talade så mycket i bilder?

11 För varandra och för andra

- Hur framträdande är det sociala engagemanget i den kyrkotradition du känner bäst till?

- Fundera/resonera kring påståendet att samma grundvärderingar ligger bakom kyrkans sociala insatser och stöd till kulturverksamhet.

12 Folkbildning – från boklådor till infrastruktur

- Det påstås i texten att väckelserörelsen, som blev frikyrkorna, var en viktig kraft för demokratins etablering i Sverige. Är det korrekt? Hur kunde det komma sig?

- Fundera över/resonera om påståendet att ”ju mer människor har varit engagerade i frivilliga organisationer som exempelvis sångkörer, fågelskådarklubbar och idrottsföreningar, desto bättre fungerar demokratin”.

13 Till Jerusalem tur och retur

- Fundera/samtala kring författarens besök i Jerusalem. Varför reagerar han som han gör, i mötet med staden och vid besöket i den syrisk-ortodoxa kyrkan?

- Fundera/samtala om hur söndagsskollärarna i Sundbyberg resonerar om språkets roll för barnen. Hur tänker du att en kyrka som den syrisk-ortodoxa kan hantera frågan om flera språk?

14 Frikyrklig, katolsk och ortodox bildningskultur

- Är det någon av de tre bildningskulturerna som känns mer bekant för dig/er? Och är de korrekt beskrivna?

- Är det något i en annan bildningskultur som vore eftersträvänsvärt att ta efter?

15 Kyrkorna och Bilda – ett förbund för folkbildning

- Så här efter att ha läst igenom skriften – hur skulle du med några ord sammanfatta dess tankar om kyrka och folkbildning och, som det står i inledningen ”hur de hänger samman”? Vad är dina egna tankar om detta?

- På vilket sätt vore det värdefullt att olika kyrkor delar erfarenheter av sin folkbildningsverksamhet med varandra? Och hur kan det gå till?

Medlemsorganisationer i Studieförbundet Bilda

- Armeniska Apostoliska kyrkan
- Betaniastiftelsen
- Eritreanska ortodoxa tewahedokyrkan i Skandinavien och Finland (koptiska patriarkatet)
- Etiopiska ortodoxa tewahedokyrkan – Ärkestiftet i Sverige
- Evangeliska Frikyrkan
- EQ kvinna
- Equmenia
- Equmeniakyrkan
- Equmeniakyrkans sångarförbund
- Frälsningsarmén
- Frälsningsarmén, kår- och musikutveckling
- Frälsningsarméns ungdomsförbund
- Förbundet Kristen humanism
- Föreningen Furuboda
- Föreningen Syskonbandet
- Grekisk-ortodoxa Metropolitdömet av Sverige och Skandinavien
- Den Georgiska Ortodoxa Kyrkans Helige Giorgis församling
- Hela Människan
- Koptiska Ortodoxa kyrkan
- Koptiska ortodoxa ungdomsförbundet
- KRIK – Kristen Idrottskontakt
- Kristna Fredsrörelsen
- Kristna Publicistförbundet
- Kristna Studentrörelsen i Sverige (KRISSE)
- Makedonska Ortodoxa kyrkan
- Pingst – fria församlingar i samverkan
- Pingst Ung
- Reach
- Riksförbundet PensionärsGemenskap (RPG)
- Rumänska ortodoxa stiftet i Norra Europa
- Ryska ortodoxa kyrkan – Kristi förklarings församling
- Ryska ortodoxa kyrkan (Moskva-patriarkatet)*
- Serbisk-ortodoxa kyrkan
- Sport for life
- Stiftelsen Pingstförsamlingarnas skol- och kursverksamhet
- S:t Lukas
- Stockholms katolska stift
- Suryoyo Ortodoxa Scoutförbundet
- Svenska Alliansmissionen
- Svenska Alliansmissionens Ungdomsförbund
- Sveriges Ekumeniska Kvinnoråd
- Sveriges Kristna Handikappförbundet
- Sveriges Unga Katoliker
- Syrianska/Arameiska Akademikerförbundet
- Syrisk-ortodoxa patriarkatets ställföreträderskap i Sverige
- Syrisk-ortodoxa kyrkans ungdomsförbund
- Syrisk-ortodoxa ungdomsförbundet inom Ärkestiftet i Sverige och Skandinavien
- Syrisk-ortodoxa ärkestiftet i Sverige och övriga Skandinavien
- Vineyard Norden

* Ingen verksamheten genomförs tillsvidare med Ryskortodoxa kyrkan – Moskva-patriarkatet

Referenser

1. Halldorf, Joel (Libris förlag 2018): *Gud: Återkomsten*
2. SOU 2024:42: *Bildning, utbildning och delaktighet – folkbildningspolitik i en ny tid*
3. Sveriges kristna råd, SKR, här ingår 32 medlemskyrkor. På SKR:s hemsida kan man läsa mer om den eritreanska ortodoxa kyrkan och om Vineyard, och om andra kyrkor i Sverige. www.skr.org/om-oss/medlemskyrkor
4. Citatet från Ellen Key har hämtats från hemsidan för Studieförbunden i samverkan. studieforbunden.se/om-folkbildning
5. Sörlin, Sverker (Natur&Kultur 2019): *Till bildningens försvar*
6. Intervju med Sverker Sörlin i Sveriges Radio, från bokmässan i Göteborg, september 2023
7. Kristensson Ugglå, Bengt (Svenska folkskolans vänner 2021, Åbo, Finland): *Gränsöverskridande bildning*
8. Von Essen, Johan & Sundgren, Gunnar (Daidolos 2012): *En mosaik av mening*
9. SOU 2024:42: *Bildning, utbildning och delaktighet – folkbildningspolitik i en ny tid*
10. Dencik, Lars (Svenska Dagbladet 2016 12 09): *Bara bildning kan ta fajten med trumpifieringen*
11. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap: *Resiliens – Begreppets olika betydelser och användningsområden* (2014)
12. Ahlskog, Jonas, red (Svenska folkskolans vänner 2021): *Människans allsidiga utveckling*
13. Sveriges Kristna Råd: *Människans värde och värdighet* (2019)
14. Barrling, Katarina (Bokförlaget Stolpe 2024): *Världens mest protestantiska land*
15. Stenberg, Magnus (Bilda 2022): *Rum för möten, Studieförbundet Bilda 75 år*
16. Putnam, Robert (SNS förlag 1996): *Den fungerande demokratin. Medborgarandans rötter i Italien*
17. Halldorf, Joel (Fri tanke 2023): *Bokens folk*
18. *Direktorium för katekes*. (Katolska pedagogiska nämnden & Veritas förlag, 2023)
19. Jaksic, Misha (Förbundet kristen humanism 2023): *Lära för att lära – kyrkan som skola*
20. Ware, Kallistos (Artos 2003): *Den ortodoxa kyrkan*

Studieförbundet Bilda för kyrka och samhälle
är ett av Sveriges åtta studieförbund. Med kristen livsåskådning
som grund bedriver vi folkbildningsarbete och erbjuder kurser,
studiecirklar och kulturprogram. Verksamheten vilar på
folkbildningens grundsyn och är fri och frivillig och
öppen för alla oavsett bakgrund och utbildning.

www.bilda.nu

Den här skriften är en kärleksförklaring till kyrka och folkbildning och till hur de hänger samman. I alla kyrkor pågår aktiviteter kring lärande. Det hör liksom till kyrkans identitet, dess dna. Vi möts för att lära och göra tillsammans, med varandra och för andra.

Det är detta som är folkbildning.

Bildningskulturen kan se olika ut, exempelvis i en frikyrklig, en katolsk och en ortodox tradition. Men när vi möts för att lära och göra tillsammans sker det nästan alltid på samma sätt. Ansikte mot ansikte.

Utifrån sina erfarenheter inom Studieförbundet Bilda och som aktiv i en lokal församling delar Magnus Stenberg här sina tankar om kyrka och folkbildning.

Det började med söndagsskolan, skriver han.

”I efterhand har jag insett att jag här inledde en bildningsresa som fortfarande pågår.”